

 Ο Γιάν-νος μας μω-ρέ ο - Γιάν-νος - μας - ο Γιάν-νος μας μω-ρέπα-ντρε-εύ-ε-ται

 Έ - λα έ - λα πα - ντρεύ-ε-ται η Λέ-να Έ - λα έ - λα πα - ντρεύ-ε-ται η Λέ-να

 Κου-μπά-ρος εί-ναι-ο Μη-νάς ο Μη-νάς ο Μη-νάς που πο-λύ γε - λά

 κου-μπά-ρος εί-ναι κιο Κο - σμάς ο Κο-σμάς ο Κο-σμάς που πο-λύ μι - λά

 Ο γά - μος ή - ο γά - μος ή - ταν

 6 ό - μο - ρφος και τώ - ρα ό - λοι γλε -

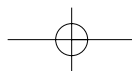

 11 ντά - με και τώ - ρα ό - λοι γλε - ντά με

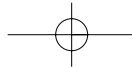

Για να μην ξεχνάτε το «σενάριο», σας ετοιμάσαμε ένα νοητικό χάρτη με τις βασικές σκηνές του έργου! Εσείς μπορείτε να δημιουργήσετε ένα δικό σας στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου.

Νοητικός χάρτης

17. «...τραγούδια για τη λευτεριά»

- ✓ Θα συζητήσουμε για τη μουσική στα χρόνια της Επανάστασης και θα γνωρίσουμε τον ταμπουρά.
- ✓ Θα τραγουδήσουμε ένα βυζαντινό ύμνο και θα δούμε τα βασικά σύμβολα της βυζαντινής μουσικής σημειογραφίας.
- ✓ Θα επιλέξουμε μουσικά αποσπάσματα για να τα αντιστοιχίσουμε με πίνακες εμπνευσμένους από την Επανάσταση του 1821.
- ✓ Θα τραγουδήσουμε ένα τραγούδι σε ρυθμό «τσάμικο» και θα το συνοδεύουμε ρυθμικά.

Στ.

Η 25η Μαρτίου είναι μια ξεχωριστή μέρα για όλους τους Έλληνες. Διπλή γιορτή, «διπλό» και το τραγούδι μας. Ένα **απολυτικό** αφιερωμένο στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου που θα μας φέρει σε επαφή με τη μουσική μας **παράδοση** και τον τρόπο **καταγραφής** της βυζαντινής μουσικής. Μαζί και ένα τραγούδι σε ρυθμό τσάμικο του μεγάλου μας συνθέτη Μάνου Χατζηδάκι στο οποίο ξεδιπλώνεται η ιστορική μας συνέχεια. Απολαύστε και τα δυο, τραγουδήστε τα και αν θέλετε παρουσιάστε τα στη γιορτή του σχολείου.

Απολυτικό: Τροπάριο που σχετίζεται με τη γιορτή της ημέρας και με τον άγιο που γιορτάζει.

ΤΣΑΜΙΚΟ

Μάνου Χατζηδάκι – Νίκου Τκάτσου

Στα κακοτράχαλα τα βουνά,
με το σουραύλι και το ζουρνά,
πάνω στην πέτρα την αγιασμένη,
χορεύουν τώρα τρεις αντρειωμένοι.

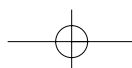
Ο Νικηφόρος κι ο Διγενής
κι ο γιος της Άννας της Κομνηνής.

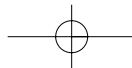
Δική τους είναι μια φλούδα γης,
μα Σν, Χριστέ μου, τους ευλογείς
Τία να γλιτώσουν αυτή τη φλούδα
απ' το τσακάλι και την αρκούδα.

Δες πώς χορεύει ο Νικηταράς
κι απόνοι γίνεται ο ταμπουράς.

Από την Ήπειρο στον Μοριά
κι απ' το σκοτάδι στη λευτεριά
το πανηγύρι κρατάει αιώνια,
στα μαρμαρένια του Χάρου αιώνια.

Κριτής κι αφέντης είν' ο θεός
και δραγουμάνος του ο λαός.

Ρυθμική συνοδεία

Μια ρυθμική συνοδεία για το τραγούδι αυτό μπορεί να είναι η ακόλουθη. Δεν είναι βέβαια η μοναδική. Εσείς μπορείτε να αυτοσχεδιάσετε και να δημιουργήσετε τη δική σας!

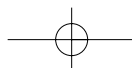

Εἰστόν εὐαγγελισμόντης θεοτόκῃ : Ἦχος Δ΄ Δ΄ Ἰ̣.

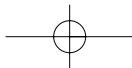
Σημερον της σωτηρι-ας ημων το κεφαλαιον
 και του απ' αιωνος μυστηριου η φανερωσις
 ο υιου του θεου ο υιου της παρθενου γινεται
 και γαβριηλ την χαριν ευαγγελιζειται δι
 ο συν αυτω τη θεοτοκω βοησωμεν και ρε
 κεχαριτωμενη ο Κυριος με τα σου

5 Σή - με - ρον της σω - τη - ρί - ασ η - μών το κε -
 9 φά - λαι - ον και του απ' αι - ώ - νος μυστη - ρί - ου η φα -
 13 νέ - ρω - σις ο υι - ός του Θε - ού υι -
 17 ός - της Παρ - θέ - νου γί - νε - ται και
 21 Γα - βρι - ήλ την χά - ριν ευ - αγ - γε -
 25 λί - ζε - ται δι - ό συν αυ - τώ τη Θε - ο -
 29 τό - κω βο - ή - σω - μεν Χαί - ρε κε - χα - ρι - τω -
 μέ - νη ο Κύ - ρι - ος με - τά Σου

18. Ανεβοκατεβαίνοντας σε σκάλες... μουσικές

- ✓ Θα κατασκευάσουμε ένα απλό μουσικό όργανο και θα παίξουμε με αυτό μελωδικά «ανεβοκατεβάσματα».
- ✓ Θα ακούσουμε, θα τραγουδήσουμε και θα διασκεδάσουμε με τις μουσικές σκάλες.
- ✓ Θα γνωρίσουμε ματζόρε και μινόρε σκάλες της δυτικής μουσικής και θα τις συγκρίνουμε.
- ✓ Θα τραγουδήσουμε ένα παραδοσιακό μας τραγούδι που είναι γραμμένο σε ντο ματζόρε κλίμακα.
- ✓ Θα παίξουμε γνωστές μας μελωδίες μελετώντας τις μουσικές σκάλες.

≡

Γλιστρώντας... στους ήχους

Δοκίμασε να παίξεις με τη φωνή σου: να βγάλεις την πιο χαμηλή και μετά την πιο ψηλή φωνή που μπορείς. Ανάμεσά τους υπάρχουν πολλές άλλες φωνές!

Αν θέλεις να διαλέξεις ένα συγκεκριμένο ήχο, θα δυσκολευτείς να τον ξεχωρίσεις από τους διπλανούς του με τους οποίους μοιάζει αρκετά. Φαντάσου όμως τους ήχους να σχηματίζουν μια νητή σκάλα (ή κλίμακα) όπου κάθε σκαλί της είναι και ένας ήχος με διαφορετικό τονικό ύψος, ώστε να μπορείς εύκολα να τον ξεχωρίζεις από τους διπλανούς του. Οι αρχαίοι Έλληνες τις μουσικές σκάλες που είχαν επινοήσει τις ονόμαζαν τρόπους, οι Βυζαντινοί ήχους, οι παραδοσιακοί μας μουσικοί δρόμους, οι Άραβες μακάμ, οι Ινδοί ράγκα κ.ά.

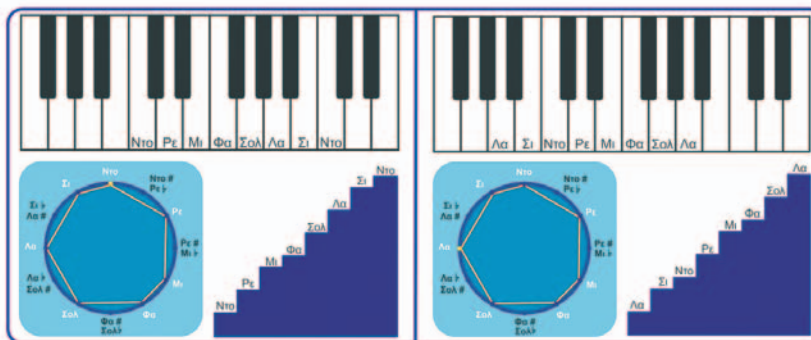

Άκουσε μερικές κλίμακες από διαφορετικούς τόπους και χρόνους. Συζήτησε με τους συμμαθητές σου για το χαρακτήρα τους, τις ομοιότητες και τις διαφορές τους.

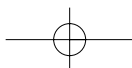
Στη δυτική μουσική υπάρχουν δύο βασικές μουσικές σκάλες: η μείζων και η ελάσσων ή αλλιώς η ματζόρε και η μινόρε.

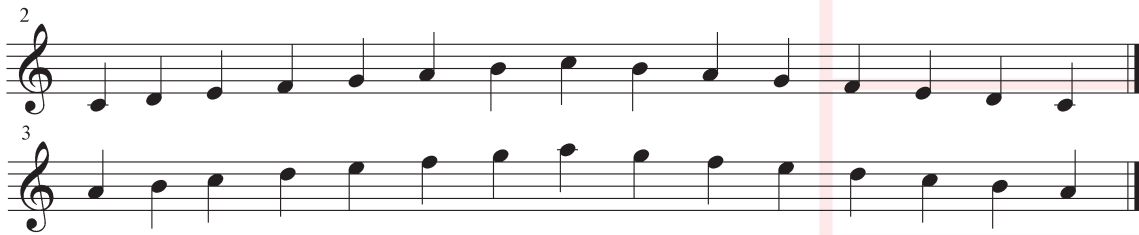
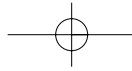
Για να τις γνωρίσεις καλύτερα παρατήρησε προσεκτικά τα διαγράμματα που ακολουθούν. Βρες τις **ομοιότητες** και τις **διαφορές** και γράψε τις παρατηρήσεις σου.

18.1 Ντο ματζόρε – Λα μινόρε

Να πώς γράφονται οι ίδιες σκάλες στο πεντάγραμμο:

Παίξε αυτές τις δύο σκάλες στο αρμόνιο, στο πιάνο ή σε ένα μεταλλόφωνο που έχει όλες τις νότες που σου χρειάζονται. Τι παρατηρείς; Πώς θα χαρακτήριζες το άκουσμα της καθεμιάς;

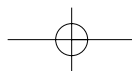
Ας χορέψουμε στις σκάλες

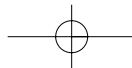
Ακολουθεί η παρτιτούρα και τα λόγια ενός γνωστού ελληνικού χορού, του Κερκυραϊκού. Δεν σου δίνει την αίσθηση του ανεβοκατεβάσματος σε μια φανταστική μουσική σκάλα;

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΟΣ

Εδώ σ' αυτή τη γειτονιά την παραπάνω ρούγα
 τη φωλιά της έχτισε μια πέρδικα μικρούλα.
 Πώς ήθελα πολύ να την παινέψω,
 με πουλούδια του Μαγιού στεφάνια να της πλέξω.
 Μ' αυτή είναι παινεμένη και ζακουστή
 όπου πάει, όπου γυρίσει και όπου σταθεί.
 Πέρδικα μικρή, πέρδικά μου ζακουσμένη,
 είσαι η μόνη ζηλεμένη.
 Έλα εδώ για να σου πω γλυκά
 πόσο εγώ σε αγαπώ τρελά.

19. ...κι άλλα μουσικά σκαλοπάτια!

- ✓ Θα παίξουμε παιχνίδια με τις μουσικές σκάλες.
- ✓ Θα θυμηθούμε τις πεντατονικές κλίμακες και θα αυτοσχεδιάσουμε με αυτές.
- ✓ Θα τραγουδήσουμε ένα ηπειρώτικο παραδοσιακό τραγούδι.
- ✓ Θα ανακαλύψουμε τη συμμετρία στη μουσική και δημιουργικούς τρόπους σύνθεσης.

ΣΤ.

Δοκίμασε να παίξεις μόνο με τα μαύρα πλήκτρα σε ένα αρμόνιο, πιάνο ή μεταλλόφωνο. Τι σου θυμίζει αυτό που ακούς;

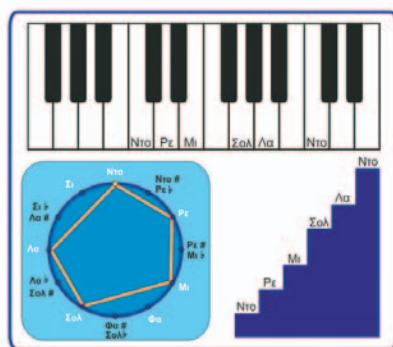

Χωρίς ίσως να το ξέρεις, μόλις έπαιξες μια πεντατονική μουσική σκάλα. Η βασική διαφορά της από τις σκάλες που συνάντησες στο προηγούμενο μάθημα είναι ότι αποτελείται από πέντε νότες και γι' αυτό ονομάζεται πεντατονική.

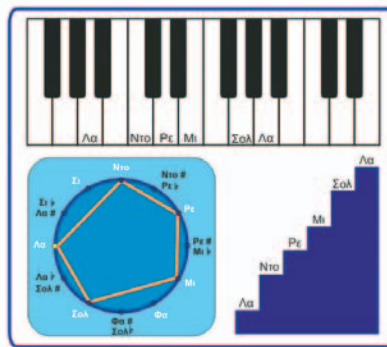
Για να γνωρίσεις καλύτερα τις πεντατονικές σκάλες, κοίταξε τα διαγράμματα που ακολουθούν με την ντο ματζόρε πεντατονική και τη λα μινόρε πεντατονική κλίμακα. Στη συνέχεια να τις **συγκρίνεις** με την ντο ματζόρε και τη λα μινόρε που έμαθες στην προηγούμενη ενότητα και να συζητήσεις με το δάσκαλο και τους συμμαθητές/τριές σου τα **συμπεράσματά** σου.

Ντο ματζόρε πεντατονική

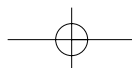
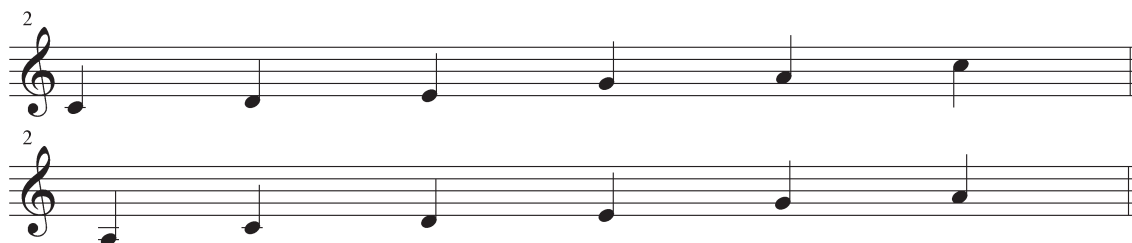

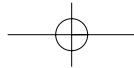
Λα μινόρε πεντατονική

19.2 Ντο ματζόρε πεντατονική – Λα μινόρε πεντατονική

Να πώς γράφονται οι ίδιες σκάλες στο πεντάγραμμο:

Πεντατονικές σκάλες: τόσο «εξωτικές» και τόσο... οικείες

Οι πεντατονικές σκάλες έχουν ένα... «εξωτικό» άκουσμα και μας θυμίζουν συνήθως τη μουσική της Κίνας ή άλλων μακρινών λαών. Όμως τις χρησιμοποιούμε και στην παραδοσιακή μας μουσική, ειδικότερα στην ηπειρώτικη.

ΜΩΡΗ ΚΟΝΤΟΥΛΑ ΛΕΜΟΝΙΑ

Παραδοσιακό

Μωρή κοντούλα λεμονιά
με τα πολλά λεμόνια, Βησσανιώτισσα,
σε φίλησα κι αρρώστησα
και το γιατρό δεν φώναξα.

Χαμήλωσε, χαμήλωσε τους κλώνους σου
να κόψω ένα λεμόνι, Βησσανιώτισσα,
σε φίλησα κι αρρώστησα
και το γιατρό δεν φώναξα.

Πότε μικρή μεγάλωσες
κι έγινες για στεφάνι, Βησσανιώτισσα,
σε φίλησα κι αρρώστησα
και το γιατρό δεν φώναξα.

Για να το στύψω, να το πιω
να μου διαβούν οι πόνοι, Βησσανιώτισσα,
σε φίλησα κι αρρώστησα
και το γιατρό δεν φώναξα.

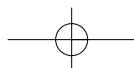
Μουσικό... ασανσέρ

Μήπως κουράστηκαν τα πόδια σου απ' τις πολλές σκάλες;
Γι' αυτό υπάρχουν τα ασανσέρ και μάλιστα τα... μουσικά!
Ο δάσκαλός σου ανεβαίνει και κατεβαίνει μια σκάλα στο αρμόνιο. Κάθε νότα αντιστοιχεί σε έναν όροφο. Ξαφνικά το μουσικό ασανσέρ σταματά και εσύ πρέπει να μαντέψεις σε ποιον όροφο βρίσκεται.

Καλά ανεβοκατεβάσματα!

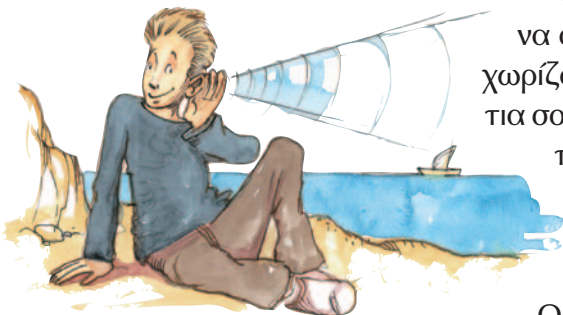

20. Ακούμε, αναλύουμε και κωδικοποιούμε τους ήχους

- ✓ Θα ασκηθούμε στην ενεργητική ακρόαση.
- ✓ Θα παίξουμε με τα διαστήματα, τις διφωνίες και τις συνηχήσεις.
- ✓ Θα γνωρίσουμε τις διέσεις, τις υφέσεις και τον οπλισμό.
- ✓ Θα διασκεδάσουμε ενορχηστρώνοντας ρυθμούς και μελωδίες.
- ✓ Θα κάνουμε τις δικές μας επανεκτελέσεις.

Όλοι οι άνθρωποι έχουμε την ιδιαίτερη ικανότητα να ακούμε ταυτόχρονα πολλούς ήχους και να τους ξεχωρίζουμε. Αν βρεθείς δίπλα στη θάλασσα, κλείσεις τα μάτια σου και προσπαθήσεις να συλλάβεις όλους τους ήχους που ακούς ταυτόχρονα, θα μείνεις έκπληκτος από την ποικιλία τους αλλά και από το γεγονός ότι οι περισσότεροι από αυτούς θα πέραναν απαρατήρητοι αν δεν ήσουν συγκεντρωμένος!

Ο εγκέφαλός σου, σαν ακούραστος εργάτης, έχει την ικανότητα να καταγράφει, να διαχωρίζει και να επεξεργάζεται πολλούς ήχους μαζί. Αρκεί να του το ζητήσεις και να τον εξασκείς τακτικά! Έτσι θα μπορείς όχι μόνο να ξεχωρίζεις πόσοι διαφορετικοί ήχοι ακούστηκαν ταυτόχρονα αλλά και κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των ήχων. Θα μπορείς να **κωδικοποιείς** και να **ταξινομείς** τους διάφορους ήχους που ακούς με βάση το ύψος, την ένταση, τη **χροιά** ή τη διάρκειά τους.

Χροιά: Η μορφή, ο χαρακτήρας, η ποιότητα του ήχου.

Μουσικές αποχρώσεις

Η μουσική είναι μια γλώσσα ήχων και συναισθημάτων. Ωστόσο δεν μπορούμε να εξηγήσουμε εύκολα με λόγια γιατί κάποιοι ήχοι που ακούγονται ταυτόχρονα είναι ευχάριστοι, δυσάρεστοι ή προκαλούν διαφορετικά συναισθήματα στον καθένα από μας. Ανάμεσα στο «ευχάριστο» και στο «δυσάρεστο» υπάρχουν πολλές διαβαθμίσεις όπως συμβαίνει με τις αποχρώσεις των χρωμάτων. Έχεις ποτέ σκεφτεί πόσες αποχρώσεις υπάρχουν από το άσπρο ως το μαύρο; Μπορείς να τις δεις, να τις αναγνωρίσεις, αλλά δύσκολα μπορείς να τις περιγράψεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τις γεύσεις! Το ίδιο συμβαίνει και με τα συναισθήματα! Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τη μουσική. Αν κάποιος καθίσει στο πιάνο ή το αρμόνιο και παίξει τυχαία ζευγάρια από νότες, τότε... Αλλά καλύτερα να το δοκιμάσουμε!

Ας δοκιμάσει κάποιος από εσάς να παίξει τρία τυχαία ζευγάρια από διφωνίες, δηλαδή να πατάει συγχρόνως δύο νότες στο αρμόνιο του σχολείου. Τι παρατηρείς;

Πώς ηχεί στα αφτιά σου η κάθε διφωνία;

Με βάση αυτό που αισθάνεσαι όταν τις ακούς, δώσε έναν τίτλο σε καθεμία.

- 1.
- 2.
- 3.

Ποιες σου ακούγονται «σωστές» ή «ευχάριστες» και ποιες «λανθασμένες» ή «δυσάρεστες»;

Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει σωστό και λάθος, ευχάριστο ή δυσάρεστο. Το πώς νιώθουμε όταν ακούμε ένα ολοκληρωμένο μουσικό έργο ή όταν ακούμε δύο... ταπεινές νότες να ηχούν ταυτόχρονα έχει σχέση με την εξοικείωση του μυαλού μας με ένα ορισμένο μουσικό σύστημα.

Αυτό που στα αφτιά μας είναι οικείο, λογικό, φυσικό και αυτονόητο οφείλεται στο γεγονός ότι από τη γέννησή μας ακούμε με βάση αυτό το σύστημα, και οτιδήποτε άλλο μας φαίνεται τουλάχιστον... παράξενο. Σκέψου και το εξής: κάτι που στα δικά μας αφτιά ηχεί ευχάριστα για έναν Κινέζο μπορεί να ακούγεται περιέργα, γιατί απλώς έχει συνηθίσει σε διαφορετικά ακούσματα.

Ο δάσκαλός σου θα σημειώσει τώρα στον πίνακα πέντε δίφωνες συνηχήσεις και μετά θα τις παίξει στο αρμόνιο. Κάνε ένα σχόλιο για την καθεμία:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

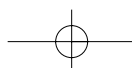

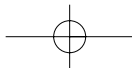
Αν κάποιες δεν ηχούν ευχάριστα στα αφτιά σου, δοκίμασε να αλλάξεις τη μια νότα μέχρι να βρεις ένα άκουσμα που να σε ικανοποιεί. Μπορείς να κάνεις βέβαια και το αντίστροφο: να αλλάξεις τη μια νότα από τις διφωνίες που σου ηχούν ωραία για να ακούσεις τι θα συμβεί!

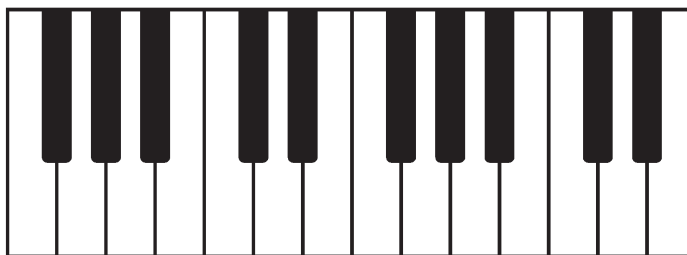
Διαστήματα, διέσεις, υφέσεις, σπλισμός και άλλα... τρομακτικά!

Την απόσταση ανάμεσα σε δυο διαδοχικές νότες, για παράδειγμα ανάμεσα σε δύο διαδοχικά πλήκτρα του διπλανού πιάνου, την ονομάζουμε διάστημα. Οι αποστάσεις αυτές διαφέρουν μεταξύ τους.

Παρατηρήστε στο σχήμα ότι μεταξύ κάποιων γειτονικών άσπρων πλήκτρων δεν υπάρχει μαύρο πλήκτρο που σημαίνει ότι η απόσταση αυτή είναι η μικρότερη στο συγκεκριμένο μουσικό σύστημα.

Κάθε λαός έχει επινοήσει ένα ιδιαίτερο μουσικό σύστημα στο οποίο οι αποστάσεις αυτές, δηλαδή τα διαστήματα, διαφέρουν. Έτσι λοιπόν έχουμε διαφορετικά ακούσματα και μεγάλη ποικιλία! Στο δυτικό μουσικό σύστημα, που χρησιμοποιούμε και εμείς, όταν θέλουμε να ανεβούμε τη μικρότερη απόσταση προς τα πάνω, χρησιμοποιούμε το σύμβολο # που ονομάζεται δίεση. Αν θέλουμε να πάμε προς τα κάτω χρησιμοποιούμε το σύμβολο της ύφεσης b.

Οι υφέσεις και οι δίεσεις κάνουν τον κόσμο των ήχων ακόμα πιο πλούσιο και συναρπαστικό! Οι συνθέτες τις χρησιμοποιούν πολύ συχνά. Έχουν επινοήσει μάλιστα ένα «τέχνασμα» όταν πρόκειται να χρησιμοποιήσουν κάποιες από αυτές συνέχεια σε ένα συγκεκριμένο κομμάτι: στην αριστερή άκρη του πενταγράμμου βάζουν μια δίεση ή ύφεση στη θέση της νότας που θέλουν να αλλοιώσουν, πράγμα που σημαίνει ότι σε όλο το κομμάτι αυτή η νότα θα παίζεται πάντα με δίεση ή ύφεση. Για να το καταλάβεις καλύτερα, παρατήρησε προσεκτικά το απόσπασμα από το γνωστό τραγούδι *Το ακορντεόν των Λοΐζου και Παπαδόπουλου*.

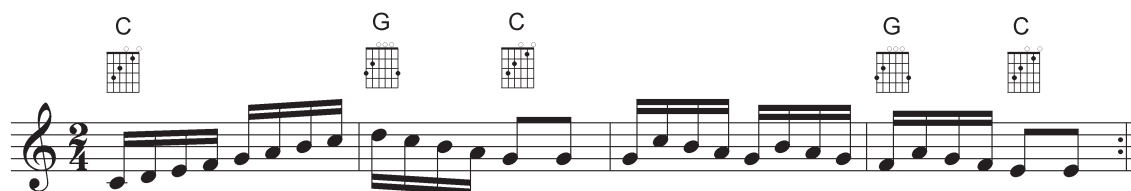
Σε αυτή την παρτιτούρα ο συνθέτης θέλει να παίζουμε όλα τα φα του κομματιού λίγο πιο ψηλά, στο επόμενο μαύρο πλήκτρο του πιάνου, δηλαδή φα δίεση.

Δείτε τώρα την ίδια παρτιτούρα γραμμένη με το «τέχνασμα» που χρησιμοποιούν οι συνθέτες και ονομάζεται στη γλώσσα της μουσικής «οπλισμός».

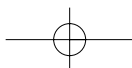

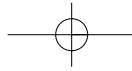
Ας δοκιμάσουμε τώρα να κάνουμε ένα παιχνίδι με μια γνωστή σκάλα. Παίξτε και τραγουδήστε το πρώτο μέτρο του παραδοσιακού τραγουδιού *Κερκυραϊκός*, που μάθατε στην ενότητα 18. Είναι σαν να ανεβαίνετε μια μουσική σκάλα. Αρχίζετε από τη νότα ντο και καταλήγετε στο επόμενο ντο. Ναι, καλά το καταλάβατε! Είναι η σκάλα του ντο ματζόρε.

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΟΣ

Αν σε κάποιες... επίδοξες σοπράνο της τάξης ο συγκεκριμένος τόνος φανεί λιγάκι χαμηλός για τις φωνητικές τους δυνατότητες και λιγάκι... βαρετός και αρχίσουν οι δικαιολογίες δοκιμάστε το εξής:

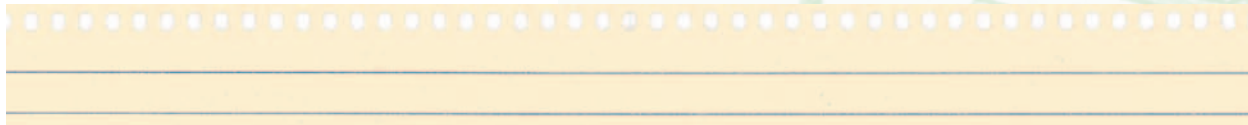

Στο παρακάτω πεντάγραμμο γράψτε τα δυο πρώτα μέτρα της μελωδίας, ξεκινώντας όμως από το μι της πρώτης γραμμής μέχρι το επόμενο μι στο τέταρτο διάστημα.

Παίξτε και τραγουδήστε αυτό που γράψατε. Τι παρατηρείτε;

Σύγκρινετε τις νότες και τα διαστήματα με τη σκάλα του ντο και φτιάξτε τη σκάλα του μι ώστε να ακούγεται «σωστά». Παρατήρηστε τα πλήκτρα του πιάνου. Θα σας βοηθήσει. Χρησιμοποιήστε τις διέσεις και τις υφέσεις και σίγουρα θα τα καταφέρετε.

Θα αναρωτηθείτε τώρα τι τις θέλουμε τόσες διέσεις και υφέσεις αφού, αν γράφαμε όλα τα κομμάτια στη σκάλα του ντο, δεν θα χρειαζόταν καμιά τους! Όλα θα ήταν άσπρα.

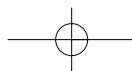
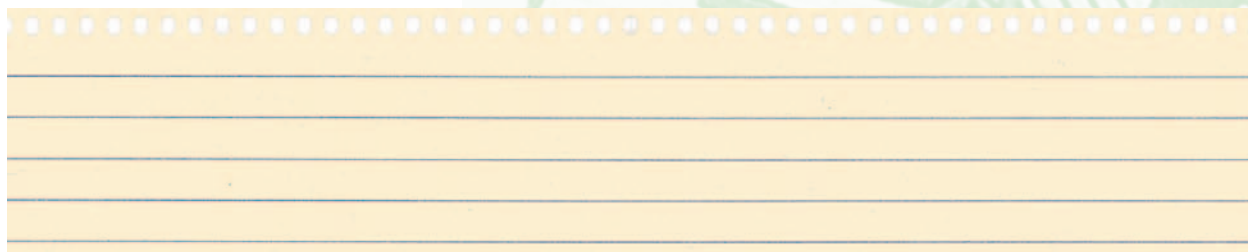
Σκέφτεστε κάποιον ιδιαίτερο λόγο; Υπάρχουν πολλοί!

☞ Όταν η μουσική τραγουδηθεί, η έκταση των ήχων πρέπει να ταιριάζει με τις δυνατότητες του τραγουδιστή ή της τραγουδίστριας. Η ηχητική έκταση των ανθρώπινων φωνών είναι μικρότερη από την ηχητική έκταση των μουσικών οργάνων. Η έκταση επίσης των αντρικών φωνών διαφέρει από αυτή των γυναικείων ή των παιδικών. Έτσι το ίδιο τραγούδι ένας άντρας θα το τραγουδήσει σε διαφορετικό τόνο από μια γυναίκα.

☞ Κάποια όργανα της ορχήστρας από την κατασκευή τους δεν ηχούν στην κλίμακα του ντο και δεν μπορούν εύκολα να παίξουν σε αυτή.

☞ Πολλοί λένε ότι το ίδιο κομμάτι σε ένα συγκεκριμένο τόνο ηχεί πιο όμορφα από ό,τι σε κάποιον άλλο, παρόλο που στην ουσία παίζεται και ακούγεται ακριβώς το ίδιο.

Δοκιμάστε με το δάσκαλό σας να τραγουδήσετε το ίδιο κομμάτι σε διαφορετικούς τόνους και καταγράψτε τις παρατηρήσεις σας.

21. Μεγάλες ορχήστρες σε ήχους... κλασικούς

- ✓ Θα γνωρίσουμε τη συμφωνική ορχήστρα και τις οικογένειες οργάνων.
- ✓ Θα ζωγραφίσουμε και θα κινηθούμε με τη μουσική της συμφωνικής ορχήστρας.
- ✓ Θα μιλήσουμε για τον τρόπο λειτουργίας μιας ορχήστρας.
- ✓ Θα παίξουμε μουσικά παιχνίδια.
- ✓ Θα συζητήσουμε για την -παραγνωρισμένη πολλές φορές- προσφορά των μουσικών.

ΣΤ.

«...Όταν ακούτε κλασική μουσική, μπορεί να σας παρασύρει το πάθος...να σας συνεπάρει η μεγαλοπρέπεια... να συγκινηθείτε βαθιά από το κρεσέντο του γεμάτου χαρά ήχου. Μπορεί και να ξεχάσετε εντελώς ότι αυτό που ακούτε είναι μια ομάδα ανθρώπων που φυσούν, χτυπούν ή "πριονίζουν" κομμάτια μετάλλου ή ξύλου...»

Όταν λέμε κλασική ή συμφωνική μουσική, εννοούμε τη μουσική για συμφωνική ορχήστρα ή για συνδυασμό φωνών και οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας. Η μουσική αυτή δημιουργήθηκε κυρίως στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης από τα χρόνια του Μεσαίωνα μέχρι τις μέρες μας.

Μια ετυμολογία...

Η λέξη ορχήστρα είναι ελληνική και βγαίνει από το αρχαίο ρήμα «ορχούμαι» που σημαίνει χορεύω. Χορεύουμε πάντα όταν παίζει μια ορχήστρα; Άλλες φορές ναι και άλλες φορές όχι. Αυτό εξαρτάται από το είδος της μουσικής και από... το κέφι μας.

21.1 Η Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ και η Χορωδία της ΕΡΤ στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

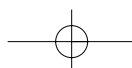
...και μια εξήγηση

Η λέξη συμφωνία αναφέρεται σε ένα μουσικό έργο γραμμένο για μεγάλο σύνολο οργάνων και αποτελείται συνήθως από τέσσερα μέρη. Όταν λέμε συμφωνική ορχήστρα, εννοούμε μια ορχήστρα που παίζει όχι μόνο συμφωνίες αλλά μια μεγάλη ποικιλία μουσικών έργων.

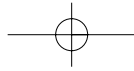
Μπορούμε να καταλάβουμε την κλασική μουσική; Είναι διασκεδαστική;

Και στα δυο ερωτήματα απαντάμε: Αναμφισβήτητα ΝΑΙ.

Τα παλαιότερα χρόνια στις χώρες της Ευρώπης πολλοί άνθρωποι πήγαιναν να ακούσουν την εκτέλεση ενός μουσικού έργου, μιας όπερας, μιας συμφωνίας. Πήγαιναν ακριβώς όπως πάμε εμείς σήμερα για να ακούσουμε τους αγαπημένους μας τραγουδιστές ή για να παρακολουθήσουμε μια συναυλία ροκ μουσικής. Άκουγαν ωραίες μελωδίες και έβλεπαν τους αγαπημένους τους συνθέτες, τραγουδιστές, μαέστρους και μουσικούς να παίζουν τα διάφορα μουσικά

όργανα και να βγάζουν μια απέραντη ποικιλία από ήχους. Στις μέρες μας η κλασική μουσική γίνεται πιο «οικεία» σε όλο και περισσότερους ανθρώπους. Όταν μάλιστα γνωρίσουμε καλύτερα αυτή τη μορφή της τέχνης, θα ανακαλύψουμε ότι μπορεί να μας ψυχαγωγήσει αληθινά.

Ζωγραφίζοντας τη μουσική

21.2 Γιώργος Ιωάννου, Συμφωνία Σιωπούντων
Ήχων. Λάδι σε λινό.

Η συμφωνική ορχήστρα αποτελείται από πολλά όργανα με διαφορετικά και ποικίλα ηχοχρώματα. Είναι σαν μια τεράστια ζωγραφιά με πολλά χρώματα.

Άκουσε προσεκτικά ένα μουσικό απόσπασμα από το έργο «Άρης» από τους Πλανήτες του Χολστ (G. Holst).

Προσπάθησε να ξεχωρίσεις τα διάφορα ηχοχρώματα. Πάρε χρώματα και μεταμόρφωσε το μουσικό αυτό απόσπασμα σε ένα ζωγραφικό πίνακα. Άφησε τη φαντασία σου ελεύθερη. Δεν υπάρχει σωστό και λάθος. Μπορείς να ζωγραφίσεις ένα απλό μοτίβο του αποσπάσματος που άκουσες ή και ολόκληρο το μουσικό απόσπασμα.

Ζωγραφίζοντας τη μουσική με κίνηση

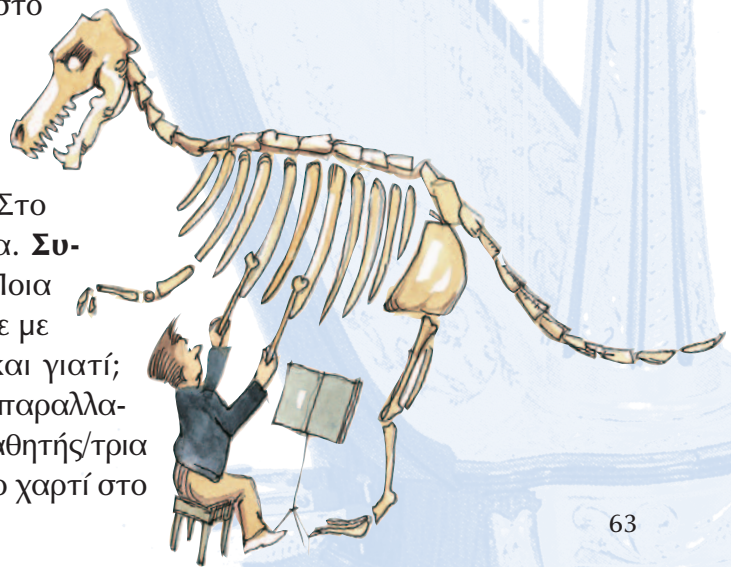
Χωριστείτε σε τρεις ομάδες και πάρτε τρία μεγάλα κομμάτια χαρτί του μέτρου. Πάρτε και μεγάλα μακριά πινέλα που θα γίνουν η προέκταση του χεριού σας. Θα ακούσετε τρία διαφορετικά αποσπάσματα: το «Ξωτικά» από το έργο *Εικόνες από μια έκθεση* του Μουσόργσκι (M. Musorgski), το «Χορωδιακό αλληλούια» από το έργο

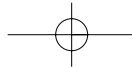
Μεσσία του Χέντελ (G. F. Handel) και το «Απολιθώματα» από το έργο *Καρναβάλι των ζώων* του Σαιν-Σανς (C. Saint-Sans).

Θα ακούσετε αρχικά όλα τα αποσπάσματα για μια πρώτη γνωριμία και μετά θα ακούτε το καθένα ξεχωριστά. Η πρώτη ομάδα θα στρώσει στο πάτωμα ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί, ο καθένας θα πάρει ένα πινέλο και θα το βουτήξει στο χρώμα της επιλογής του.

Όταν αρχίσει η μουσική από το πρώτο απόσπασμα, η ομάδα θα κινείται ελεύθερα στο χώρο και θα αποτυπώνει την κίνησή της επάνω στο χαρτί. Το ίδιο θα γίνει και με τις άλλες δυο ομάδες. Στο τέλος θα έχετε τρία πρωτότυπα εικαστικά έργα. **Συγκρίνετέ** τα και βρείτε **ομοιότητες** και **διαφορές**. Ποια στοιχεία της μουσικής σας έκαναν να εκφραστείτε με το συγκεκριμένο τρόπο; Ποιο έργο προτιμάτε και γιατί;

Μια πιο πρακτική αλλά λιγότερο εντυπωσιακή παραλλαγή του παιχνιδιού αυτού είναι να ζωγραφίζει κάθε μαθητής/τρια χωριστά σε ένα μικρότερο χαρτί και όχι στο μεγάλο χαρτί στο πάτωμα.

Η μικρή κοινωνία της μεγάλης ορχήστρας

Μια ορχήστρα είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας. Τα μέλη της είναι άνθρωποι με μεγάλες διαφορές αλλά και αρκετά κοινά στοιχεία που θα πρέπει να συνυπάρξουν αλλά και να δημιουργήσουν. Πολλοί νομίζουν ότι πρόκειται για μια μεγάλη ευχάριστη παρέα. Ναι, παίζουν μουσική, αλλά στην ουσία εργάζονται πολύ κοντά ο ένας στον άλλον και όχι πάντα κάτω απ' τις καλύτερες συνθήκες. Ατέλειωτες ώρες πρόβας, συναυλίες, άγχος, επαγγελματική ανασφάλεια, όπως σε κάθε σύγχρονη απαιτητική δουλειά. Και από πάνω τους; Ο μαέστρος! Ο άνθρωπος που πρέπει να διευθύνει, να καθοδηγεί και να εμπνέει όλους τους μουσικούς ώστε να δίνουν τον καλύτερο εαυτό τους.

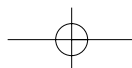

Χωριστείτε σε ομάδες και συλλέξτε πληροφορίες για το πώς μπορεί να συσταθεί, να οργανωθεί και να συντηρηθεί μια ορχήστρα, για το πώς διοικείται, πώς προσλαμβάνει μουσικούς, μαέστρο κ.λπ. Στη συνέχεια, σαν θεατρικό δρώμενο, μοιράστε ρόλους ώστε να έχετε στην τάξη σας τη μικρογραφία μιας συμφωνικής ορχήστρας. Η ορχήστρα αυτή μπορεί να προετοιμάζεται για συναυλία και να κάνει πρόβα, μπορεί να διενεργεί ακροάσεις για την πρόσληψη νέων μουσικών ή κάποιοι μουσικοί και ο μαέστρος να διαφωνούν για καλλιτεχνικά και άλλα θέματα...

Προσοχή όμως! Μη δώσετε το ρόλο του μαέστρου σε κάποιο... νευρικό συμμαθητή σας!

21.3 Καρικατούρες του Γκέραντ Χόφνουγκ

22. Ο ήχος της θάλασσας

- ✓ Θα εξετάσουμε τη στενή σχέση της θάλασσας με τη μουσική.
- ✓ Θα ακούσουμε έργα με θέμα τη θάλασσα και θα διερευνήσουμε τη μορφή τους.
- ✓ Θα κάνουμε ένα... φανταστικό ταξίδι στο Αιγαίο με ένα τραγούδι.
- ✓ Θα συνοδεύουμε ρυθμικά το τραγούδι μας αυτοσχεδιάζοντας.
- ✓ Θα κατασκευάσουμε μουσικά όργανα με θέμα τη θάλασσα.
- ✓ Θα συνδυάσουμε τη μουσική με την εικαστική τέχνη.

Η θάλασσα μας ενώνει

Ο σπουδαίος ρόλος της θάλασσας στην εξέλιξη του πολιτισμού των λαών μάς είναι γνωστή από την ιστορία. Έχει σκεφτεί όμως τη σημασία της για τη μουσική, το τραγούδι, τα μουσικά όργανα;

*Πηδάμε στις βάρμες,
πίνουμε τα σικινοιά
και τραγουδάμε τη
θάλασσα.*

Γ. Ρίζος

Μέσα από τους θαλάσσιους δρόμους οι λαοί επικοινωνούν, οι μουσικές τους έρχονται σε επαφή και με τη δημιουργική αλληλεπίδρασή τους εξελίσσονται. Η Ελλάδα, ως ένα μεγάλο λιμάνι στο σταυροδρόμι των ηπείρων, είναι μια μουσική γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης με πλούσια μουσική παράδοση.

Η θάλασσα είναι μετά τον έρωτα η πιο μεγάλη πηγή έμπνευσης για τους ανθρώπους που κατοικούν κοντά της. Πόσες μουσικές και πόσα τραγούδια δεν έχουν γραφτεί γι' αυτήν! Γιατί και η ίδια είναι μελωδία, άλλοτε σιγανή και άλλοτε δυνατή, άλλοτε γλυκιά κι άλλοτε άγρια... Μπορείς όχι μόνο να τη δεις, αλλά και να την ακούσεις.

Άκουσε τρία αποσπάσματα από έργα με διαφορετική μορφή, όλα όμως με το ίδιο θέμα, τη θάλασσα.

1. Η θάλασσα του Ντεμπισί (C. Debussy) (προγραμματική μουσική). Η προγραμματική μουσική είναι ένα είδος περιγραφικής μουσικής. Ο συνθέτης έχει στο μυαλό του μια ιστορία, μια «υπόθεση», την οποία προσπαθεί να περιγράψει με τους ήχους.

2. «Μαινόμενη στα αφρισμένα κύματα». Άρια από το έργο *Δημιουργία* του Τζόζεφ Χάιντν (J. Haydn). Άρια (λέξη που στα ιταλικά σημαίνει «αέρας») λέγεται το είδος του τραγουδιού που συναντάμε στην όπερα και στην οπερέτα, όταν η δράση του έργου διακόπτεται για να τραγουδήσει ένας από τους πρωταγωνιστές εκφράζοντας τα συναισθήματά του. Είναι το πιο δημοφιλές μέρος μιας όπερας, αφού εκεί αναδεικνύεται η δεξιότητα του σολίστα τραγουδιστή.

3. Η θάλασσα του Νίκου Σκαλκώτα (μπαλέτο). Στο μπαλέτο, την ιστορία του έργου τη «διηγούνται» με μουσική και χορό, χωρίς πρόζα ή τραγούδι. Και στο μπαλέτο η δράση συχνά διακόπτεται και ο ήρωας ή η ηρωίδα χορεύει μόνος/η για να εκφράσει τα συναισθήματά του/της. Η μουσική του μπαλέτου στο μεγαλύτερο μέρος της είναι προγραμματική.

